

**FARKAS ILDIKÓ–SZERDAHELYI ISTVÁN–UMEMURA YUKO–
WINTERMANTEL PÉTER (szerk.):*****Tanulmányok a magyar–japán kapcsolatok történetéből***

Budapest, Eötvös Kiadó, 2009.

A magyar–japán diplomáciai kapcsolatok felvételének 140., újrafelvételének 50. évfordulója alkalmából jelent meg ez a kötet, amelyben a magyar japanológiai kutatás jeles szereplőitől olvashatunk a két ország kapcsolatainak szinte minden területét tárgyaló tanulmányokat.

37 írás sorakozik a kötetben, rendező elvként magyar–japán kapcsolatok 140 esztendejének szakaszai szolgálnak, négy részre tagolva a kérdéses időszakot.

1. A kezdetektől 1918-ig

Az első szakaszban a hivatalos diplomáciai kapcsolatokat Japánnal felvevő Osztrák–Magyar Monarchia és a Japán Császárság viszonyait tárgyaló írásokat olvashatunk, ezek közül kiemelten fontos Szerdahelyi István *Az Osztrák–Magyar Monarchia és a Japán Császárság között 1869. évi október 18-án kötött kereskedelmi szerződés* című írása, amely azt az egyezményt ismerteti, amely a kapcsolatfelvételt kötetett meg, s amitől magukat a diplomáciai, kereskedelmi kapcsolatokat számítjuk. Az azt megelőző időszakban Japánba érkező magyarokról szóló történeti forrásokat nem ismerünk, kivételt képez Benyovszki Móric (1746–1786), az utazó és kalandor, aki utazásai során az Edo-kor Japánjába is elvetődött – az ezt a látogatást vizsgáló japán kutatók eredményeiről Király Attila számol be *A japán Benyovszki-kutatás* című tanulmányában, igyekezve elkülöníteni a gróf utazásának általa kitalált, színes részleteit a dokumentumokkal alátámasztható történelmi tényektől.

Japán megjelenése a magyar közvéleményben a kapcsolatok korai időszakában – az akkoriban Nyugaton tapasztalható, a keleti kultúra iránti nagyfokú érdeklődésnek megfelelően – elsősorban művészeti-kulturális jellegű volt, ezt tekinti át Farkas Ildikó *Japán megjelenése Magyarországon a XIX–XX. század fordulóján* című írása. Felbukkannak az első műgyűjtők is (Bincsik Mónika: *A budapesti Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum japán gyűjteményének kialakulásához és korai történetéhez*).

A Japán iránti, a napi hírek szintjén megjelenő érdeklődést elsőként az orosz–japán háború váltotta ki (bár a Monarchia és Japán már a bokszerlázas leverésekor, 1900-ban is szövetségi viszonyban lépett fel). Szerdahelyi István írása (*Az orosz–japán háború és a magyar politikai közvélemény*) felvázolja a magyar külpolitika és a politikai közvélemény Japánnal kapcsolatos álláspontját a háborút megelőzően, majd a korabeli kormánypárti és ellenzéki sajtóban követi nyomon a közhangulat (Japánra nézve igencsak kedvező) alakulását a háború során.

A másik nézőponttal ismertet meg minket Kondó Maszanori írása: *Magyarország képe az első világháború előtti Japánban*, emléket állítva a nem túl nagy számú, de Magyarországról és a magyarokról jó szívvel, barátsággal beszámoló korai szerzőknek.

2. 1918–1945

A két világháború közötti időszakról szóló részben a korszak kutatójának, Umemura Yukónak az írásai jelennek meg dominánsan. Három tanulmánya a 20-as években Magyarországon élő és itt Japánt népszerűsítő Imaoka Dzsúicsiróval, az 1938-as kulturális egyezményrel és a Japán–Magyar Kultúrintézzettel, illetve a Japánban a két háború között élő magyarsággal foglalkozik.

Különösen érdekes írás Kondó Maszanori munkája a szibériai magyar hadifoglyok és Japán kapcsolatáról. Japán és Magyarország ellenkező oldalon álltak az első világháború alatt, s a Szibériába hurcolt mintegy ötvenezer magyar hadifogoly egy kis része (3–6 ezer fő a szerző szerint) japán fogságba került. Kondó írása visszaemlékezések és korabeli katonai források elemzésével némi-leg árnyalja a két háború között a témáról Magyarországon élő, igen kedvező képet – ami nem feltétlenül vág össze az ünnepi emlékévk által közvetíteni kívánt üzenettel, de kifejezetten emeli a kötet tudományosságának színvonalát.

Farkas Ildikó két írása közül a *Japán megjelenése a két világháború közti Magyarországon* című a Magyarországon Japánnal kapcsolatban ébredő új keletű érdeklődés egyik forrásaként a turanizmust mutatja be, amelyben a Japánnal való kapcsolatkeresés a magyarság ázsiai rokonságkutatásának a részeként bukkan fel. Nem független ettől a jelenségtől a második tanulmányban bemutatott Magyar–Nippon Társaság tevékenysége sem, amelynek alapítója az a Mezey István volt, aki (és itt Kondó írására kell utalnunk) hadifogolyként élvezte „a japán expedíciós hadsereg jóleső, kivételező bánásmódját”. A társaság kezdetben tisztán kulturális érdeklődése Japán iránt később politikai arculatot is kapott.

3. 1945–1990

A világháború végétől a magyar rendszerváltásig terjedő időszak diplomáciai kapcsolatait két szakaszban tárgyalja Wintermantel Péter (*A magyar–japán diplomáciai kapcsolatok története, 1945–1964*) és Sűdy Zoltán (*A magyar–japán kapcsolatok 1964–1989 között*) írása. Az időszak első felére vonatkozóan Wintermantel tanulmányában olvashatunk arról, hogy milyen remények éltek az akkori, kommunista magyar vezetésben a japán kommunista mozgalom tevékenységével kapcsolatban, illetve nyomon követhetjük a kapcsolatok felújítását célzó diplomáciai lépések sorozatát, amelyek végül az 1959. augusztus 29-én lezajlott ünnepélyes jegyzékváltásban csúcspontot értek el. A tárgyalások idejére esett az 1956-os forradalom, amelynek japán fogadtatásával foglalkozik Umemura Yuko írása (*Az 1956-os forradalom képe Japánban*).

A szocialista időszak második fele fellendülést hozott a magyar–japán kapcsolatokban, amelyekről Sűdy Zoltán fentebb már említett tanulmányából tudhatunk meg számos fontos részletet. A szerző beszámolójának értékét növeli, hogy ő maga is diplomáciai kiküldetésben élt Tokióban a hetvenes évek második felében. A magyar reformok iránti japán érdeklődést hamarosan a kereskedelmi-vállalati kapcsolatok kiépítése követte – ezekkel is foglalkozik Kiss Sándor írása, amely *A szaggatott magyar–japán kereskedelmi kapcsolatok krónikája. Gazdasági kapcsolataink áttekintése a kezdetektől 2008-ig* címet viseli.

Az időszak második fele a kulturális kapcsolatok sokszínűvé válását is elhozta, a kötetben egy sor szakcikk elemzi ezek különböző területeit, irodalmi (Vihar Judit, Kume Emiko), zenei (Tanimoto Kazujuki), valamint a filmművészet (Tanaka Csiszeco) és a néptánc (Umemura Yuko–Tímár Sándor–Erdélyi Ilona és Tibor) vonatkozásában. A japán kultúra különleges, ám a nyugati világ többi részéhez hasonlóan Magyarországon is gyorsan nagy népszerűségre szert tevő szelete a harci művészetek világa. Ezek egyik „legjapánabb” képviselője a *kendó*, amelynek hazai megjelenéséről és fejlődéséről szól Yamaji Masanori *A magyarországi kendó 27 éves története* című írása, amelynek szerzője a feldolgozott eseményeknek nemcsak megfigyelője, de tevékeny alakítója is volt.

Igazi érdekesség Nemeshegyi Péter jezsuita szerzetes cikke a Japánban tevékenykedő magyar hittérítőkről. Írása mondhatni a kapcsolatok teljes történetére kiterjed, hiszen az első magyar egyházi személyek már a 19. század végén megjelentek Japánban.

4. 1990-től napjainkig

A rendszerváltástól kezdődő időszakot tárgyaló tanulmányok közül ki kell emelnünk a magyarországi japán nyelvoktatással foglalkozókat. A japán nyelv felsőoktatási szintű tanításának három helyszíne (ELTE, Külkereskedelmi Főiskola és a Károli Gáspár Református Egyetem) mindegyikének történetét egy cikk foglalja össze, a szerzők (sorrendben) Yamaji Masanori, Hidas Judit és Varrók Ilona. A másik oldalon, Japánban is volt-van érdeklődés a magyar nyelv iránt, erről szól Vaszedá Mika írása (*Magyar nyelvoktatás Japánban*). A magyarországi japán szótárkészítés történetét Máté Zoltán foglalja össze, a japán–magyar középszótár létrehozásán munkálkodó szerkesztőbizottság fázisairól pedig Varrók Ilona számol be.

Ebben az időszakban rendkívül megélnékült a két ország kulturális kapcsolata, s a japán hagyományos kultúra magyarországi bemutatásában élen járt a Magyar–Japán Baráti Társaság, amely a mai napig a Japánnal kapcsolatos programok, kulturális események egyik fő szervezője. A Társaság történetével, tevékenységével foglalkoznak Vihar Judit írásai, aki a szervezet történetét, illetve a társaság *haiku*-klubjának történetét is bemutatja.

Igazi különlegesség Vágvölgyi B. András tanulmánya (*Az újrálátogatott Tokyo Underground*), amely a japán popkultúra (*J-pop*) bemutatásával lendü-

letes képet rajzol erről a nagyon érdekes, ám tudományos dolgozatokban ritkán felbukkanó világról.

A könyv végén található képmelléklet számos olyan fotót tartalmaz, amelyet valószínűleg még a Japánnal hivatásszerűen foglalkozó kutatók is most látnak először. Külön köszönet illeti a képek kiválogatóját.

Összefoglalva, a kötet tanulmányai igen széles terület felölelésére vállalkoztak, ami természetszerűleg eklektikus jelleget kölcsönöz a kész műnek. A kötet mindazonáltal szerencsésen egyensúlyoz az ismeretterjesztő kiadvány és a tudományos esszékötet határán, ami mindenképpen a szerkesztők munkáját dicséri. A könyv kivitele, mérete egyaránt méltó az évforduló jelentőségéhez, átfogó jellegű, nagyszabású munka.

Szabó Balázs